

הרמב"ם (בכורות א, ד. וכ"פ בשו"ע י"ד שו, א) פסק כחכמים. ואילו הרא"ש (הובא בטו"ד ר"ס שו) פסק שאין צריך להקדישו. (וערש"י ורמב"ן ורא"ם בחקותי כו, כו דברים טו, יט; לה"מ ומל"מ שם; מנ"ח יח, א). האחרונים דנו אודות קידוש בכורות בחו"ל, בכורות בעלי מומין, וכן על הקדשתם תוך שמונה ללידתם, שאינם ראויים להרצאה).

אסור באיסור 'לאו' (לא יקדיש) להקדיש בכור לזבח אחר. [וכן אסור לשנות מעולה לשלמים וכד'. ע' משנה וגמרא תמורה לב; תו"כ בחקתי].

וצ"ע אם עובר בלאו באמירה עלמא, או דוקא אם שינה בו בעבודה מן העבודות על פי רצונו לשנותו. וברמב"ם הדברים סתומים (חזו"א בכורות כו, ב). ובספר החינוך (שנו) כתב שאין לוקים עליו משום שהוא לאו שאין בו מעשה, שהריהו נעשה כדיבור בלבד וגם לא חל באמירתו כלום (ע' כסף משנה תמורה ד, יא).

פרק תשיעי; דפים כט – ל

- מז. א. מה דינו של המוכר שדה אחוזה בזמן שהיובל נוהג?
- ב. מה דינו של המוכר שדה אחוזה בשנת היובל?
- ג. מה דינו של המוכר שדה אחוזה בשנה שלפני היובל?

א. המוכר שדה אחוזה [שעושה פירות, להוציא אדמת טרשים וכדו'] בשעת היובל – אינו מותר לגאול פחות משתי שנים למכירתו (כלומר מיום המכירה. יח) ואיסור 'עשה' יש בדבר למוכר ולקונה, גם בהסכמת שניהם (במספר שני תבואת ימכר לך; שנים תקנה).

א. אם נותן השדה במתנה ולא בתורת 'גאולה' י"א שאינו בכלל האיסור, אלא שאפשר שאסור משום הערמה. וי"ח.

ב. אין מועיל תנאי במכירה שיוכל לגאול תוך שנתים (מנ"ח שלט, ב). ואולם השפ"א צידד שמוותר למכור לכתחילה לשנה אחת בלבד.

כעבור שנתים יכול המוכר לגאול שדהו בכל זמן שהוא, בעל כרחו של הלוקח. ומשלם לו כפי השנים הנותרות עד שנת היובל – לפי חשבון דמי המכירה, שאם מכר בשנה ראשונה ליובל ב-49, ובא לגאול כעבור עשר שנים – נותן לו 39 וגואל. לא גאל עד היובל – חזרת השדה לבעליה בחנם.

בא לפדות באמצע השנה, זכותו של המוכר להחשיב חדשי השנה האחרונה שאכל הלוקח ולנכותם מהפדיון. מאידך יכול המוכר שלא לחשב חדשים לטובתו (עתוס' לא. ובמפרשים). שנתים שאמרו – אינן כוללות שנת שדפון וירקון, או שנת שביעית (שני תבואת). אבל בשנים כתיקנן, אם הובירה או נרה ולא זרע – עולות לו מן המנין.

א. אפילו נאנס ולא הספיק לזרוע מסיבות שונות – עולות לו מהמנין (תפארת ישראל. וכ"מ מסוגיא דב"מ שהביאו התוס').

ב. אם בכל העולם היתה זו שנה כתיקנה ורק שדה זו נשתדפה – עולה מן המנין (תוס' עפ"י ב"מ קו). ואולם הרמב"ם לא חילק בדבר (ע' לה"מ ושפ"א. ויש מי שכתב שגרמו הדבר בלשון הרמב"ם – ע' רדב"ז שמיטה יא, י).

המוכר אינו חייב לשלם דמי הניר, אלא משלם רק עבור השנים הנותרות.

שאלות ותשובות לסיכום מסכת ערכין

- א. הרמב"ם השמיט דין זה, שאינו נוטל דמי הניר. וי"א שדחאו משום הסוגיא דב"מ (קט) ששבה שהשביח השדה אינו חוזר ביובל אלא שמין לו.
ודין שבח הקרקע הבא מאליו, כתב הגר"ח (מלוה כא) בדעת הרמב"ם: חוזר. והחזו"א (חז"מ לקוטים כ) חולק.
- ב. יש מי שכתב ששנת ניר או הוברה עולה למנין רק אם אכל שנה אחת, אבל אם בשתי השנים הוברה או נרה – אינן עולות (רדב"ז שמיטה יא,יא).
- ג. עבר וזרע בשמיטה או ביובל – עולה לו מן המנין. כן כתב מסברה בספר מנחת חינוך (שלט,ה). ר"א אומר: פעמים אוכל שלש תבואות בשתי שנים – כגון כשקנה היתה השדה מלאה פירות (במספר שני תבואות – שתי שנים (מיעוט רבים שנים) של תבואות.
אין כאן דעה החולקת על ר' אליעזר (רע"ב). וכן הלכה.

- א. המוכר שדה מקנה; בספר החינוך (שלט) כתב שאין יכול לגאלה פחות משתי שנים. ואין הדבר ברור, כי מכמה מקומות בגמרא וברש"י משמע שלא נאמר דין זה בשדה מקנה (ע' מנחת חינוך שלט,א דו יז; שבט הלוי ח"ה קונטרס המצוות נב). והרש"ש (לא) כתב להסתפק האם אפשר לפדותה מיד הלוקח בעל כרחו.
- ב. הנותן שדה במתנה; כתב המנחת-חינוך (שלט,י): נראה שאין בה דינים אלו ואי אפשר לגאלה בעל כרחו של המקבל. מאידך אפשר לגאלה ברצונו אף תוך שנתים. ויש שהעיר מדברי התו"כ שמתנה כמכר לענין גאולת קרובים.
ולענין יובל – מחלוקת חכמים ור' מאיר האם חוזרת אם לאו. הלכה כחכמים שחוזרת (ע' בכורות נב).

- ב. המוכר שדה ביובל; לדברי רב, מכורה ויוצאה מיד והדמים נשארים ביד המוכר. ולשמואל, אינה מכורה כל עיקר [קל וחומר ממכורה כבר שיוצאה ביובל]. והסיקו שלדבריו המעות חוזרים (ואין אומרים אדם יודע שאינה מכורה וגמר ונתן לשם מתנה, כמו שאמר שמואל במקדש אחותו – כי אין הכל בקיאים בכך. תוס').

נראה פשוט שלדברי רב, גם אם לא נתן עדיין דמים – חייב ליתן לו, שהרי חלה המכירה (עפ"י רעק"א ע"ש).

הקנה מטלטלין אגב הקרקע, לדברי רב – קנאם (רש"י). ואולם לקנות מטלטלין בקנין 'חצר', נראה שאי אפשר, כיון שאין המטלטלין נקנים כאחת עם הקרקע אלא תחילה קונה הקרקע ואח"כ קונה את המטלטלין, והרי מיד חזרה הקרקע למוכר (עחו"א ב"ק ג, יד – בדעת הש"ך).
לפרש"י, אם קצץ הלוקח אילנות – לדעת רב מה שקצץ קצץ ואינו מחזירם [ואפשר שרשאי אף לכתחילה לקצוץ אילנות. ואינו דומה לחפירת בורות שאסור לו – לפי שהם מקלקלים. ע' חזו"א אה"ע עד,טו]. ויש חולקים (ע' שטמ"ק בשם הרא"ש).

ולדברי שמואל, אם קצץ אילנות חייב לשלם. ולא קנה מטלטלין אגבה – שהרי אין כאן מכירה.

- ג. המוכר שדה בתוך שנתים לפני היובל – היובל מוציא, אלא שמשלימים לו שנה אחרת אחר היובל (לקיים הכתוב שני תבואות).

נראה שאין חילוק אם התחיל לאכול קודם היובל או לא אכל אלא שהיה ראוי לאכול. ואולם

אם מכר בשנה אחרונה לפני היובל, כיון שהיא שנת שביעית וקיימן לן אינה עולה מן המנין – הרי שלא ירד לתורת אכילה, כלומר זריעה, ואין לו שני תבואות לאחר היובל (חדושים ובאורים).

דף ל

מז. א. המוכר שדה אחוזה ובא לגאלה, כיצד מחשבים דמי גאולתו כאשר הלוקח מכרה לאדם אחר במחיר שונה, או כאשר הקרקע הושבחה או הכסיפה?

ב. כיצד נדרשה סמיכות הפרשיות בסדר 'בהר'?

ג. מהם חילוקי הדינים בגאולת שדה בין מוכר למקדיש?

א. הלוקח שדה ומכרה לאחר במחיר שונה ממה שלקחה; כשבא המוכר הראשון לגאלה – מחשב לפי המחיר הנמוך (וחשב את שני ממכרו והשיב את העדף לאיש (לאיש שבתוכה) אשר מכר לו – הראשון). כן דרש רבי, וכסתם מתניתין. [ודורשים לקולא למוכר ולא להפך, אמר רב נחמן בר יצחק: גזרה שוה מעבד עברי שכתוב בו אם עוד רבות בשנים לפיהן ישיב גאלתו מכסף מקנתו. ואם מעט נשאר בשנים עד שנת היבל, וחשב לו, כפי שניו ישיב את גאלתו. נתרבה כספו בשנים – מכסף מקנתו. נתמעט כספו בשנים – כפי שניו].

וכן לענין שבח שהשביחה הקרקע או שהכסיפה – מחשב לפי דמיה הפחותים שהיא שוה בשעת מכירה או בשעה שבא לגאול (והשיב את העדף – משמע העודף שבידו ומשמע העודף שבקרקע. כן דרש ר' דוסתאי).

הנפקותא בין שתי הדרשות, כאשר מכר בתחילה במאתים ומכר ראשון לשני במנה ואח"כ שוב הושבחה הקרקע; לרבי, אינו מחשב אלא לפי מנה כפי קניית האיש אשר בתוכה, ולר' דוסתאי – במאתים.

כתבו התוס' נפקותא נוספת – בהזולה בלוקח אחד; לרבי נגאלת כשעת המכר ולר' דוסתאי כפי הזול. אבל בשטמ"ק בשם הרא"ש חולק וסובר שגם לרבי הולכים לקולא כשעת הזול, וכ"מ מדברי הרמב"ם (עפ"י מנחת חינוך שלט, ז; זבח תודה). הלכה כרבי מחברו. וכן משמע מסתם מתניתין, כרבי (מנ"ה; לקוטי הלכות).

ב. בשנת היובל... וכי תמכרו ממכר לעמיתך... – אדם נושא ונותן בפירות שביעית, לסוף מוכר את מטלטליו.

לא הרגיש – לסוף מוכר את שדותיו שנאמר כי ימוך אחיך ומכר מאחזתו.

לא באת לידו [כלומר, לא עלה על לבו כלל שהוא עושה עבירה, שכיון ששנה בעבירתו, נעשית לו כהתר] – לסוף מוכר את ביתו, שנאמר ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה.

לא באת לידו – לסוף לזה ברבית, שנאמר וכי ימוך אחיך... אל תקח מאתו נשך ותרבית. [וקודם לכן מוכר את בתו, שנוח לו לאדם למכרה ולא ללוות ברבית, שהרי בתו נפדית בגרעון כסף ואילו הרבית מוסיפה והולכת].

לא באת לידו עד שמוכר את עצמו שנאמר כי ימוך אחיך עמך ונמכר לך. ואף לגר, ואף לגר תושב, שנאמר לגר תושב, ואף לנכרי – משפחת גר. ולסוף נעשה משרת לעכו"ם – או לעקר.

ג. המוכר שדהו, לא ימכור קרקע אחרת שלו כדי לגאול קרקע שמכר, כגון (תוס') שזו רחוקה וזו קרובה, זו רעה וזו יפה (ומצא – פרט למצוי, כלומר שלא יגאל ע"י קרקע המצויה לו משכבר). לא ילוה ויגאל (והשיגה ידו – יד עצמו); לא יגאל לחצאין (כדי גאלתו).

- א. אפשר שאם היו בידו מעות בשעה שמכר [שלא כדין], אינו רשאי לפדות מאותן מעות, כשם שאינו פודה ע"י קרקע אחרת שהיתה לו (עפ"י שפת אמת).
- ב. נראה שהמקבל מתנה מחברו הריהו בכלל 'והשיגה ידו' וגואל (רש"י). ונסתייע מתמורה י. והוא סיוע רק לפי פירוש ר"ג שם אבל רש"י שם פירש בענין אחר]. ויש מי שכתב שאין זה בכלל השגת יד ואינו גואל (כן נקט החפץ-חיים כסברא פשוטה בבאורו לתו"כ בהר ג,ה).
- ג. אם שניהם רוצים, מותר לגאול לחצאין (עפ"י רשב"א קדושין כ).
- ד. כתב הרש"ש: נראה שהוא הדין בגאולת קרובים נוהגים דינים הללו (וכתב שממשמעות הכתובים נראה שהקרובים גואלים במחיר מלא ולא בגרעון לפי מספר השנים. אולם בתורת כהנים (בהר ג,ה) נראה שכל גואל גואל כסדר הזה).
- דין המקדיש אינו כן אלא מותר בכלום (ואם גאל יגאל. ור"ש נתן טעם לדבר, שהרי הורע כחו של מקדיש שדה אחוזה ממוכר, שאינה חוזרת לו ביובל, לכך יפה כחו שלוחו וגואל וגואל לחצאין).
- לפרש"י, חכמים בברייתא חולקים על דעה זו וסוברים שגם המקדיש אינו לוח וגואל ולא גואל לחצאים. ור"י בתוס' חולק וסובר שלא נחלקו אלא לענין מוכר בית בבתי ערי חומה (וכ"פ רבנו גרשום, וכן פרש רש"י בקדושין. וכן פסק הרמב"ם (ערכין ה,ב), שהמקדיש שדה יכול ללוות ולגאול, שלא כדין המוכר בית בבתי ערי חומה – שמיטה יב,ב).
- המקדיש שדה מקנה; יש לחקור שמא לרבי שמעון הדורש טעמא דקרא, אין לווח וגואל ולא גואל לחצאים שהרי השדה תחזור ביובל לבעליה, או שמא דינו כמקדיש שדה אחוזה (כן נסתפק בספר משך חכמה בהר כה,כח).

דף לא

- מט. המוכר בית בעיר חומה; –
- א. מהו זמן גאולתו?
- ב. מת המוכר או הלוקח – מה דין הגאולה?
- ג. מה דין חדש העיבור? מה דינם של שני בתיים, אחד מכר בט"ו באדר ראשון והאחר בא' באדר שני?
- ד. מה הדין כשהלוקח מכרו לאדם אחר?
- ה. האם מתנה דינה כמכר?
- ו. האם לווח וגואל וגואל לחצאין?
- א. המוכר בית בעיר חומה; לפי סתם מתניתין, רשאי לגאול מיד. ולרבי, רק כעבור יומים (ימים). וגואל כל שנים עשר חדש (עד תם שנת ממכרו). ואינו מנכה לו דמי השתמשותו בבית. [ובעלמא יש בדבר רבית גמורה (מן התורה או מדרבנן. עתוס') אלא שכאן התורה התירתו. וי"א שאין זו רבית כי דרך מכירה היא]. לא גאל בתוך השנה – וקם הבית... לצמיחת לקנה אתו לדרתיו, לא יצא בַיבֵּל.
- שנה זו נחשבת מיום המכירה מעת לעת. כלומר לפי שעת המכירה (רש"י ותוס' עפ"י הגמרא). כן דרשו משנת ממכרו – שלו. וכן דרשו רבנן מימים – מעת לעת.
- רבנו גרשום פירש 'מעת לעת' – לפי התאריך ולא הזכיר שעות. וכן הרמב"ם השמיט שעות כדין בתי ערי חומה, וי"א שסמך על מה שכתב לענין שדה אחוזה (ע' אבי עזרי (קמא) אישות ב,כא). וי"א שפירש 'מעת לעת' באופן אחר (ע' מרכבת המשנה א,יג. וע"ע אור גדול ערכין ט,ג).
- פגע בו יובל בתוך שנתו – אינו יוצא ביובל. (דרשו מיתור לא יצא בַיבֵּל).
- כיון שאין היובל מוציא, פשוט שאפשר למכור בית בשנת היובל (מנ"ח ש"א,ג).